

Jesus ny på nytt: Jesusbilder och Jesu bilder

FREDRIK LINDSTRÖM

Fredrik Lindström är professor i Gamla testamentets exegetik vid Centrum för teologi och religionsvetenskap, Lunds universitet, och Teologiska fakultetens dekanus.

Ärade studenter, kollegor, gäster, mina damer och herrar: välkomna till Centrum för teologi och religionsvetenskap och till symposiet "Jesus ny på nytt"! Jesusgestalten engagerar och provocerar. Bilder av Jesus är oräkneliga, föreställningar om Jesus är otaliga. Gamla bilder och nya bilder – vi är alla omgivna av dem. Varje tid formar sina egna bilder, och alla bilder är formade av sin egen tid. Inom kyrkoliv, konst, film, litteratur och musik skapas på nytt direkta och explicita Jesustolkningar, men även indirekta och implicita. Hur många recensioner har inte benämnt en gestalt som "Jesuslik"? De otydliga bilderna blandas med de förutsatt entydiga. Alla vill de vara nya och alla vill de anknyta bakåt till de gamla.

Bland dem som idag räknar sig till Jesu efterföljare finnes mystikern, arbetarprästen, bataljonspastorn, fredsaktivisten, väckelsepredikanten, kyrkoledaren, gatuevangelisten, slumssystemen, pilgrimen och många, många flera. Alla hämtar de inspiration från en eller flera Jesusbilder som finns i traditionen från honom. De flesta är samlade i Nya testamentet. Även om de är eniga om att Jesus är Kristus så är variationerna nästan oändliga när det gäller vad detta betyder och vad det betyder att följa honom. I det äldsta evangeliet, Markus, framträder Jesus som en helbrägdagörare och exorcist, en apokalyptisk predikant som förebådar Guds rikes ankomst och världens slut. Bilden justeras och kompletteras hos Matteus och Lukas, framförallt genom långa och många tal om tolkningen av lagen och om tidens slut. I det yngsta evangeliets porträtt, Johannesevangeliet, är Jesu budskap centrerat kring hans egen gudomliga natur och härkomst. Jesus är Guds himmelska ord i mänsklig form, Guds vishet varigenom världen skapades. I evangeliernas porträtt har genom årtusenden ak-

tivister och kvietister, ordets görare och ordets hörare, funnit *sin* Jesusbild och inspiration till ett liv i Jesu efterföljd. Bibelforskare studerar dessa bilders uppkomst och varianter. Teologer studerar deras utveckling och omgivning bland de kristna traditionerna fram till våra dagar. Religionshistoriker och religionsvetare studerar bildernas plats och sammanhang inom andra traditioner och områden inom kultur och samhällsliv.

Jesus, ny på nytt är alltså ett symposium som öppnades i Nya testamentet. Den sammansatta bilden av Jesusgestalten fram till vår egen tid har sitt ursprung i bibeltexternas egen komplexitet. Mångfalden av Jesusbilder i bibeln härrör från den då aktuella dialogen och konfrontationen med andra livstolkningar. Men komplexiteten går också tillbaka på komplexiteten i den tidigt formade Jesustraditionen. Denna dynamiska tradition består av *dåtid*: ord och berättelser om honom som bibelforskare kallar "den historiske Jesus". Men den är även formad av *nutidens* erfarenheter av den Uppståndne Kristus som fortfarande är verksam i ord och handling, och av bilden av Människosonen som i *framtiden* kommer på himmelens skyar för att döma och befria. Den levande Kristus förenas med bilden av den Jesus som levte i Galiléen och Judéen. Hans förkunnelse genom dem som nu förkunnar i hans namn förenas med Jesu undervisning till dåtidens lärjungar. Församlingarnas dispyter med den samtida synagogan berättas tillsammans med Jesu dispyter med de skriftlärde och fariséerna. Den kristna missionens framgångar och bakslag speglas genom de människor som kommer till Jesus från olika platser i och runt Palestina. Den auktoritet som skall bli hans när han återkommer som Människosonen utövar Jesus redan under sitt jordeliv. *Hela* denna tradition

uppträder i formen av ord och berättelser om Jesus från Nasaret.

Gryningsljuset kring denna rörliga Jesus-tradition är ännu svagt, här i gränslandet mellan den förkunnande Jesus och den förkunnade Jesus. Likväl skönjer forskare en Jesusrörelse som likt deras mästare drog omkring i Palestina och predikade och botade i hans namn. Dessa hade han under sin livstid utvalt bland dem som svarat på budskapet att Guds rike kommit dem nära. Något avgörande var att manifestera samhörigheten i sin nya gudsgemenskap genom att äta tillsammans, en utmaning av samtidens splitt-ringar då man i Guds namn utestängde individer från gemenskaperna. Detta bidrog till de fientligheter som nådde sin höjdpunkt under ett påskfirande i Jerusalem år 33, då Jesus anklagades för hädelse av de judiska myndigheterna och avrättades av den romerska ockupationsmakten.

Men bibelforskningen ger oss ingen enhetlig eller bestående Jesusbild. I detta galleri blir Jesus ständigt ny på nytt. Här hänger det nyrenoverade klassiska mästerverket av den apokalyptiske predikanten: den Jesus som framträder genom betoningen på hans egen kontext, barnet av sin egen tid. På den motsatta väggen framträder den gode vishetsläraren som stöttar dem som lever i utanförskap, påfallande lik vår egen tids ideal och temperament. Den Jesusbild som enkelt framträder ur sin egen samtid, och den Jesusbild som lätt stiger fram ur forskarens samtid, båda kan göra oss misstänksamma. Jesusgestalten bakom bibelns texter och traditioner är gäckande och svårfångad.

Även Jesu egna bilder medverkar till pluraliteten av Jesusbilder. Liknelserna, som hör till de minsta beståndsdelarna av Jesustraditionens urberg, är som skimrande pärlor. De ser olika ut i olika belysningar, de förändras, nya aspekter uppträder: ”Med himmelriket är det också som när en köpman söker efter fina pärlor. Om han hittar en dyrbar pärla går han och säljer allt han äger och köper den” (Matt 13:45f.). En liknelse har *en* poäng, men den har inte en *enda* poäng. Den blir inte uttömd genom *en* förståelse, utan förstås på nytt när den återberättas i nya situationer. Visst har bilden en bokstavlig mening, men bara för *en* människa och för hennes situation. Dess generella budskap kan bara uttryckas med hjälp av dess eget bildspråk, ett bildspråk som

det aldrig lämnar: ”... säljer allt han äger och köper den”. I den mest kända liknelsen är samariern inte offret och israeliten inte den goda medmänniskan. Bilden är inget exempel, utan förkunnelse på djupet. Åhöraren tvingas att koppla samman det omöjliga: ”barmhärtig” och ”samarier”, att ifrågasätta det självklara och applådera det omöjliga. Bilden vänder sig till det existentiella genom att vända upp och ned på det kända och obestridda. Så flyttas den bokstavliga poängen över till den bildliga betydelsen: det som händer, händer inte bara bildligt, i *likhet* med detta, det händer *genom* detta. Denna potential i Jesu bilder framhålls av den existensfilosofisk och kerygmatiskt orienterade bibelforskningen, enligt många den mest intressanta exegetiska ansatsen.

Religionshistorien är full av bilder i form av ordspråk och sentenser som reflekterar över livets villkor och sammanhangen i tillvaron. I Jesu mun blir dessa bilder ofta det motsatta: inte något som skapar sammanhållning och fasta strukturer, utan tvärtom omkullkastar allt sådant: ”Om någon vill processa med dig för att få din skjorta, så ge honom din mantel också. Om någon vill tvinga dig att följa med en mil i hans tjänst, så gå två mil med honom” (Matt 5:40f.). Att ge *också manteln* och att *gå den extra milen* är omöjliga som bokstavliga regler. Ordspråken vill inte åstadkomma moralisk skärpning och radikal lydnad, utan skärpt och radikalt ifrågasättande av vad som anses möjligt. Dessa bilder skakar om försöken att skapa ordning i livshållningen och blir en slags dom över existensen som sådan. Så skapas rum för den kraftfullaste av Jesu egna bilder: Guds rike, himmelriket. Och om denna bild: ska vi fråga *när?* Eller i stället *var?* Ett helt galleri Jesusbilder öppnas på nytt upp.

Idag kommer delar av lärarkollegiet vid CTR att utifrån sina olika kompetenser och specialiseringar belysa några aspekter av det ständigt pågående samtalet om Jesusgestalten, nu och då, och därmed själva bidra till symposiets tema: ”Jesus – ny på nytt.” Det är vår förhoppning att detta öppna symposium på ett intressant sätt ska kunna förmedla något av den spännande forskning och det rika kursutbud vi kan erbjuda vid CTR.